

Tomasz Antosiewicz

Kształtowanie przestrzeni publicznej w związku z intensywnym rozwojem współczesnych miast : zarys problematyki

---

Kultura i Polityka : zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks.
Józefa Tischnera w Krakowie nr 4, 34-45

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tomasz Antosiewicz*

KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ W ZWIĄZKU Z INTENSYWNYM ROZWOJEM WSPÓŁCZESNYCH MIAST – ZARYS PROBLEMATYKI

Streszczenie

Pomimo dążenia do zrównoważonego rozwoju, problemem większości współczesnych miast jest utrzymanie równowagi między rozwojem gospodarczym a społecznym. W konsekwencji nieustannych przemian miasta stają przed koniecznością zagospodarowania na nowo terenów, które nie mogą pełnić swoich dotychczasowych funkcji. Przeobrażeniom ulega przestrzeń publiczna. Impulsem do dynamicznych zmian w przestrzeni miejskiej są nowoczesne technologie, procesy gospodarcze czy społeczne. Realia wolnego rynku stanowią zarówno szansę, jak i zagrożenie dla ładu przestrzennego i przyrodniczego. Zwiększają się możliwości realizacji coraz bardziej spektakularnych inwestycji, ale równocześnie coraz częściej deweloperzy chcą wkraczać na tereny wymagające ochrony, coraz silniejszy jest wpływ funkcji komercyjnych i komunikacyjnych na krajobraz miejski. Ważne jest wizualne uatrakcyjnienie ulic, placów czy parków, ale także wzmocnienie ich roli społecznej i kulturowej. Powodzenie działań związanych z przestrzenią publiczną zależy od współpracy projektantów, władz i mieszkańców.

34

✦

Trwający od początku XIX wieku intensywny wzrost zaludnienia ośrodków miejskich łączy się ze stopniowymi zmianami funkcjonalnymi – w ostatnich kilkudziesięciu latach zmniejsza się znaczenie miejskiego przemysłu na rzecz zróżnicowanego sektora usług, handlu, nowych technologii, kultury. Rozwój miast wiąże się ściśle z przekształceniami przestrzennymi. Zmienia się forma współczesnych metropolii i czynniki kształtujące ich obraz. Wzajemnie przenikają się działania polityczne, gospodarcze i społeczne. Przestrzeń staje się przedmiotem rozgrywki między wieloma stronami, a realia wolnego rynku stanowią dla miejskiego krajobrazu równocześnie szansę oraz zagrożenie, czego aktualne przykłady opisano w dalszej części artykułu. Należy w tym

---

* Tomasz Antosiewicz (ur. 1981), absolwent Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej na kierunku Architektura Krajobrazu. Pracownik Biura Planowania Przestrzennego Urzędu Miasta Krakowa, gdzie zajmuje się pracami studialnymi i analizami przestrzennymi. E-mail: Tomasz.Antosiewicz@um.krakow.pl

miejscu zaznaczyć, że niniejsze opracowanie stanowi przegląd zagadnień związanych z kształtowaniem ogólnodostępnej przestrzeni miejskiej. Z uwagi na złożoność problematyki rozwoju miast podjęto próbę szerokiego ujęcia tematu, a przedstawiona analiza nie wyczerpuje wszystkich jego aspektów. Sformułowanie precyzyjnych wniosków wymaga przeprowadzenia dalszych, pogłębionych badań. Dla zilustrowania wybranych tendencji omówiono poszczególne kategorie terenów oraz stosowane na nich rozwiązania przestrzenne, nie tylko wzorowe, ale również i te budzące kontrowersje.

Dynamika zmian przestrzennych nie znajduje łatwego przełożenia na ich jakość, co więcej – przy znacznej ilości realizowanych inwestycji pojawia się konieczność naprawiania skutków niekontrolowanych przekształceń. Powszechne jest zjawisko komercjalizacji przestrzeni, konsumpcyjny model życia znajduje odbicie w kształcie współczesnych miast. W szczególnej sytuacji znalazły się miasta z dawnego bloku wschodniego, szybko zyskujące popularność, przekładającą się także na dobrą koniunkturę inwestycyjną. Stają one przed ważnym zadaniem ugruntowania swojej pozycji wśród innych miast przy rosnącej konkurencji.

Przestrzenie publiczne, decydujące o tożsamości miast, są istotnym elementem tej rywalizacji. Wykorzystanie potencjału rozwojowego i powstrzymanie negatywnych zjawisk, takich jak: chaos przestrzenny, degradacja wartości kulturowych, wkraczanie deweloperów na tereny zielone, wymaga użycia instrumentów o zróżnicowanym charakterze – ochronnym, porządkującym i aktywizującym. W tym celu opracowuje się plany miejscowe, programy rewitalizacji i koncepcje zagospodarowania terenu oraz przeprowadza się studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania. Tworzy się zespoły zadaniowe do spraw danego typu przestrzeni czy nawet konkretnych miejsc i powierza się im przygotowanie inwestycji, zarządzanie i promocję. Powstają stowarzyszenia na rzecz ochrony miejskiej przyrody czy ładu przestrzennego. Do istotnych zadań należy wizualne uatrakcyjnienie ulic, placów czy parków, ale także wzmacnianie ich roli jako miejsc identyfikacji kulturowej czy lokalnych symboli.

Wpływ procesów globalizacji i metropolizacji na kształt przestrzeni miejskiej

W badaniach nad procesami urbanistycznymi miast Europy Zachodniej i Wschodniej prowadzonych przez międzynarodowy zespół ekonomistów i urbanistów w latach 70. XX wieku (Regulski 1982;

Klaasen 1988 za Markowski 1999: 226) wyróżniono w rozwoju miast cztery następujące fazy: urbanizacja, suburbanizacja, dezurbanizacja i reurbanizacja. „Zdaniem europejskich urbanistów – zarówno planistów, jak i naukowców – najważniejszym obecnie problemem rozwoju miast jest ich odnowa, a proces ten powinien zarazem skutkować powstrzymaniem rozlewającej się na ich obrzeżach rozproszonej zabudowy” (Heczko-Hyłowa 2008: 25). Coraz bardziej zaawansowane techniki telekomunikacyjne ułatwiają przepływ informacji oraz zwiększają mobilność usług i produkcji. Poszukiwanie przez inwestorów czy mieszkańców lokalizacji korzystniejszych ekonomicznie, na terenach o łatwiejszym dostępie do zasobów przyrodniczych, poza centrami miast, powoduje rozpraszanie się ośrodków miejskich w kierunku przedmieść. Negatywnym skutkiem tego procesu jest odpływ ludności z dzielnic śródmiejskich, często powiązany ze stopniowym zmniejszaniem atrakcyjności czy wręcz degradacją tych obszarów. Kolejne tereny zajmowane na potrzeby nowych inwestycji uszczuplają zasoby terenów zielonych, co wraz z nasileniem lokalnego ruchu samochodowego powoduje pogorszenie jakości środowiska przyrodniczego. Kształtowanie przestrzeni publicznych ma wpływ na procesy społeczne, kulturowe i gospodarcze, znajduje także odbicie w wartości okolicznych nieruchomości, przez co działanie to należy do istotnych elementów programów rewitalizacji i reurbanizacji.

36

Skutkiem globalizacji jest wzmocnienie roli metropolii w sieciach międzynarodowych powiązań. Istotne dla pozycji poszczególnych ośrodków w globalnej hierarchii jest wykorzystanie walorów lokalnych, przede wszystkim kulturowych, przyrodniczych i społecznych. Inwestycje w przestrzenie publiczne nie tylko pozwalają zwiększać atrakcyjność samych miast, lecz także stymulować rozwój ekonomiczny na większym obszarze, często są impulsem dla całego regionu.

Silnym bodźcem do dynamicznych zmian w przestrzeni miejskiej są wydarzenia o randze międzynarodowej – wystawy, targi, turnieje sportowe czy festiwale kulturalne. Zasięg ich oddziaływania i związane z nimi możliwości promocyjne zachęcają władze miejskie i przedstawicieli różnych sektorów gospodarki do podejmowania działań w dużym stopniu dotyczących przestrzeni ogólnodostępnych. Inwestycje o konkretnej funkcji, np. handlowej, kulturalnej, naukowej czy sportowej, wymagają uzupełnienia o funkcje towarzyszące, inicjują tym samym kolejne przedsięwzięcia – rozbudowę układów komunikacyjnych czy infrastruktury technicznej. W ramach przygotowań do organizacji Igrzysk Olimpijskich w Barcelonie stworzono nowe tereny zielone i plaże (przyrost o 78%), o 268% wzrosła liczba fontann, basenów i sadzawek (Dominiak i in. 2003: 88). Znacznym przeobrażeniem

uległy nadbrzeża, zrealizowano tam pełne rozmachu projekty łączące funkcje komunikacyjne z przestrzeniami publicznymi – promenady czy deptaki z podziemnymi parkingami. Tylko w ostatnich latach organizacja mundialu czy mistrzostw Europy w piłce nożnej wzbogaciła o nowe założenia urbanistyczno-architektoniczne takie kraje, jak: Francja, Niemcy, Portugalia.

Ważnym stymulatorem rozwoju miast są centra wystawienniczo-targowe. Wpływają one na rozwój sektora usług, biznesu i nauki, a także na estetykę miast, ich atrakcyjność turystyczną. W opinii przedstawicieli większości miast rozwój targów wiąże się ściśle z przestrzenią miejską, zależy również od zyskujących na znaczeniu funkcji konferencyjnych (Leszczyński i in. 2008: 3).

Przestrzenie innowacyjne

Nieodłącznym czynnikiem powodującym zmiany w podejściu do kształtowania przestrzeni jest postęp techniczny. Dzięki nowym, coraz bardziej zaawansowanym materiałom i technologiom możliwe staje się urzeczywistnienie pomysłów uznawanych wcześniej za nierealne. Z kolei rozwój elektroniki i technik multimedialnych wręcz rewolucjonizuje dotychczasowe podejście do projektowania, coraz częstsze jest zastosowanie technik wirtualnych w realnej przestrzeni. „Efektem mariażu technologii i kreacji są dzieła w krajobrazie, nierzadko z pogranicza sztuk pięknych, happeningu i architektury” (Kuc 2007: 217). Przekształcanie terenu w skrajnie zantropogenizowanym środowisku z wykorzystaniem innowacyjnych materiałów stało się specjalnością takich artystów z dziedziny architektury krajobrazu, jak Kathryn Gustafson czy Martha Schwarz. Ich dzieła odważnie nawiązują do geometrii charakterystycznej dla obiektów sztuki użytkowej, a przy tym w subtelny i poetycki sposób spajają naturę z techniką.

Wynikiem rozwoju technicznego są również skomplikowane struktury przekrywające przestrzenie wielkomiejskich atriów, pasaży i galerie handlowych. Przykładem takiej realizacji może być przekrycie dziedzińca Sony Center w Berlinie. Ten wielofunkcyjny kompleks powstał w ramach zabudowy Placu Poczdamskiego po zburzeniu muru berlińskiego i stał się wyrazistym elementem panoramy Berlina i jedną z jego atrakcji turystycznych. Gigantyczny dach o ażurowej, przypominającej namiot konstrukcji jest w całości podświetlany od zachodu słońca do późnej nocy. Oświetlenie sekwencjami różnych barw zaprojektował francuski artysta Yann Kersalé, natomiast autorem kompozycji dziedzińca był jeden z czołowych architektów krajobrazu Peter

Walker. Przy okazji omawiania tego obiektu warto zwrócić uwagę na to, jak ważną rolę odgrywa współcześnie oświetlenie, zarówno w kreowaniu nowych przestrzeni, jak i przy rewaloryzowaniu istniejących. Operowanie oświetleniem obiektów architektonicznych, inżynierskich, elementów małej architektury, nawierzchni, zieleni i wody pozwala wręcz reżyserować krajobraz. Z tego względu zastosowanie różnorodnych lamp, reflektorów i barwnych filtrów w przestrzeniach publicznych jest nie tylko dziedziną inżynierską, lecz także artystyczną.

Ciekawym sposobem na ożywienie przestrzeni miejskiej są także festiwale światła. Na przykład Lyon co roku rozbłyskuje feerią barw podczas trwającego cztery dni Święta Światła, którego kulminacja przypada na 8 grudnia. Początkowo to święto miało charakter spontaniczny – mieszkańcy wystawiali w oknach świece. Od kilku lat jednak w jego organizację włączył się magistrat, a odbywające się z coraz większym rozmachem obchody cieszą się zainteresowaniem turystów.

Przestrzenie komunikacyjne

38

Współczesna urbanistyka odnotowuje nieustanny wzrost roli układów komunikacyjnych – wydajność systemu transportowego ma decydujący wpływ na funkcjonowanie miasta, o atrakcyjności określonej lokalizacji zaczyna decydować odległość od głównych ulic czy przystanków komunikacji miejskiej. Obiekty związane z infrastrukturą komunikacyjną dominują w strukturze przestrzennej rozległych obszarów. Powstają wielopoziomowe węzły tras szybkiego ruchu, dworce autobusowe i kolejowe, pasma ekranów akustycznych. W otoczeniu centrów handlowych i biznesowych wyrastają całe połacie parkingów.

Zagospodarowanie budowli inżynierskich jest trudnym zadaniem dla projektantów, udane realizacje mogą wykorzystać potencjał obszarów wcześniej peryferyjnych. „Ponownie wracają do swojego znaczenia przestrzenie dworców kolejowych” (Racoń-Leja 1999). Imponujące rozmachem terminale projektują najbardziej uznani architekci, np. Nicholas Grimshaw (Dworzec Waterloo w Londynie, Southern Cross Station w Melbourne) i Santiago Calatrava (Dworzec Lyon-Saint-Exupéry, Gare do Oriente w Lizbonie). Saha Hadid otrzymała nagrodę im. Miesa van der Rohe, przyznawaną co dwa lata europejskim architektom za wybitne realizacje, za dworzec tramwajowy z parkingiem Hoenheim Nord w Strasburgu. W obiekcie tym uznanie budzi awangardowe podejście do kształtowania przestrzeni uważanej zwykle za straconą. Rozległej, betonowej płaszczyźnie parkingu bliżej jest do dzieła sztuki nowoczesnej niż do krajobrazu obiektów inżynierii drogowej.

Coraz częściej władze miast, by chronić ich historyczne centra przed ruchem samochodowym, wprowadzają strefy przeznaczone wyłącznie dla pieszych. Rozległe tereny wyłączone z ruchu kołowego znajdują się np. w Kopenhadze, Brugii, Fryburgu i w niemal całej Wenecji. Pozytywną tendencją jest także priorytetowe traktowanie środków komunikacji zbiorowej w ruchu ulicznym, tworzenie rozległych sieci ścieżek rowerowych, kształtowanie ulic przyjaznych dla pieszych i rowerzystów.

Adaptacja terenów postindustrialnych

W konsekwencji nieustannych przemian współczesne miasta stają przed koniecznością zagospodarowania na nowe cele terenów, które nie mogą pełnić swoich dotychczasowych funkcji. Restrukturyzacja tych obszarów przez inwestorów prywatnych w wielu sytuacjach nie jest opłacalna, a na zainteresowanie mogą liczyć jedynie obszary o najatrakcyjniejszej lokalizacji. Zamiast kosztownego wykupu na cele publiczne niezagospodarowanych gruntów możliwe jest urządzenie parków na terenach dawnych zakładów przemysłowych, kopalń, jednostek wojskowych, doków czy kolei.

Wzorowym przykładem omawianych działań jest park krajobrazowy w miejscu ogromnej huty w Duisburgu, zamkniętej w 1985 roku. „Beton i stal Duisburg-Nord odczarowano – dziś służą one ludziom w czasie odpoczynku i rekreacji” (Konieczny 2003: 15). Za pomocą prostych środków umożliwiono tam ludziom nurkowanie oraz wspinaczkę, a monumentalne obiekty huty można podziwiać z licznych platform widokowych. Jednym z najbardziej znanych obiektów współczesnej sztuki ogrodowej jest park André Citroëna w Paryżu, powstały w ramach rewaloryzacji zdegradowanych terenów dawnej fabryki samochodów. Przekształcenia terenów postindustrialnych były także elementem przygotowań do wspomnianej olimpiady w Barcelonie. W mieście tym stworzono park zlokalizowany na dawnych terenach kolejowych (Parc del Clot) i na obszarze zakładów włókienniczych (Parc de L’Espanya Industrial).

Rezultatem przekształceń terenów portowych jest londyńska dzielnica Canary Wharf, zrewitalizowana z pomocą publiczno-prywatnej spółki. Powstała tam nowoczesna zabudowa mieszkalno-biurowa, jednak mimo imponującej rozmachem architektury wynik prac bywa przyjmowany krytycznie, na co wpływają przestrzenie publiczne, odbierane jak chłodne i nieprzystępne, w ciągu dnia zdominowane przez funkcje biznesowe, pustoszące po zmroku.

Przestrzeń zamieszkania

O ile dla wizerunku miast, ich turystycznej czy biznesowej atrakcyjności istotne są przestrzenie najczęściej odwiedzane i najbardziej eksponowane, to z punktu widzenia mieszkańców najistotniejsza jest rola przestrzeni lokalnych – terenów osiedlowych, skwerów i zieleńców. Te miejsca, często wręcz niewidoczne dla władz miejskich, są kluczowe dla komfortu życia, tożsamości oraz poczucia wspólnoty. W tym wypadku na pierwszy plan wysuwają się funkcje społeczne – stwarzanie warunków do kontaktu i umożliwianie zróżnicowanych form aktywności. Regina Maja-Jagielnicka (1999: 128) zastanawia się, w jaki sposób w procesie kreowania przestrzeni miejskiej osiąga się wartości kulturowe, przy tym łączy ona odpowiedzialność za kształtowaną przestrzeń z odpowiedzialnością za losy użytkowników owej przestrzeni.

40

Wpływ środowiska mieszkaniowego jest najsilniejszy w wypadku dzieci. Nie ulega wątpliwości, że o kształtowanie ich prawidłowych postaw znacznie łatwiej jest na estetycznych i bezpiecznych placach zabaw czy boiskach. „Badania przeprowadzone na Uniwersytecie Kalifornijskim wykazały, że takie wartości, jak piękno, konsekwencja, szacunek czy sprawiedliwość, mogą być przekazywane dzieciom poprzez konfigurację placów i ulic” (za Palej 2004: 7). Przykładami kompleksowej modernizacji osiedli mieszkaniowych są np. przekształcenia dzielnicy Marzahn-Hellersdorf w Berlinie, Hasenbergł w Monachium i Vesterbro w Kopenhadze. Te długofalowe działania prowadzone przy udziale mieszkańców obejmują również urządzenie przestrzeni społecznej, poprawę jej estetyki i warunków do zacieśniania więzi sąsiedzkich.

Tymczasem gwałtowna rozbudowa osiedli mieszkaniowych odbywa się najczęściej przy minimalizacji nakładów na otoczenie budynków, bez uwzględnienia kontekstu miejsca. Odejście od stosowania norm urbanistycznych znajduje swoje odbicie w tendencjach projektowych, zdeterminowanych przez warunki ekonomiczne, potrzeby i gusty inwestorów. Skutkiem tego są powstające enklawy niewielkich osiedli, często pojedynczych budynków, dla bezpieczeństwa oddzielonych od otoczenia, ubogich w zieleń i place zabaw. „Nieliczne elementy przestrzeni publicznych powstają w karykaturalnie małej skali” (Zaniewska, Thiel 2007: 187). Powstający w ten sposób chaos przestrzenny, przy braku wyrazistej tożsamości nowo powstałych dzielnic i niedostatku terenów niezbędnych do odpoczynku, pogarsza komfort życia mieszkańców.

Systemy zieleni miejskiej

Zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju jednym z elementów polityki przestrzennej jest zarządzanie zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi położonymi na obszarach miast. Wobec zjawiska fragmentacji zasobów przyrodniczych konieczne jest podejmowanie prób ich łączenia, tworzenia korytarzy ekologicznych. Publiczne tereny zielone umożliwiają scalenie obszarów o różnych funkcjach, począwszy od dzielnic mieszkaniowych czy też przemysłowych aż po ściśle centra miast. Odpowiednio zagospodarowane doliny rzeczne wraz z ich dopływami oraz otaczającymi je terenami stanowią dogodną lokalizację dla sieci ciągów spacerowych i rowerowych. Dzięki swoim walorom przyrodniczym i krajobrazowym, przy relatywnie niskich nakładach finansowych, mogą one znacznie poprawić warunki życia mieszkańców, a nawet stać się lokalnymi atrakcjami. „Zachodzi jednak obawa, że w ramach ogólnego odrabiania zaległości zostaną uporządkowane także i zaniedbane dotąd obszary, których na pół «dziki» charakter odpowiada najnowszym proekologicznym tendencjom światowym” (Drapella-Hermansdorfer 1997: 45).

Pilotażowym projektem zarządzania zasobami środowiska miejskiego, obejmującym elementy cenne przyrodniczo i kulturowo, jest projekt „Zielone Wyspy” dotyczący wrocławskich wysp – Wielkiej i Opatowickiej. To interdyscyplinarne opracowanie zawiera propozycje rozwiązań kwestii planistycznych, przyrodniczych, klimatu akustycznego. Wskazuje też m.in. zróżnicowane formy realizacji potrzeb rekreacyjnych, społecznych, uwzględniając potrzeby wypoczynku czy rehabilitacji osób starszych i niepełnosprawnych. Przykładami kompleksowego podejścia do miejskiej przyrody są zielone pierścienie stworzone do 2000 roku wokół Sewilli i Hanoweru. Rozmachem imponuje Three Rivers Park wzdłuż rzek Pittsburgha – Allegheny, Monongahela i Ohio. Realizowane od ponad 10 lat przedsięwzięcie ma się stać symbolem całego regionu i stworzyć nowe oblicze Pittsburgha. Wchodzący w skład omawianego systemu zieleni park Allegheny otrzymał w 2002 roku nagrodę ASLA – Amerykańskiego Stowarzyszenia Architektów Krajobrazu. Park zbudowano na dwóch poziomach według projektu zespołu pod kierunkiem Michaela Van Valkenburgha, przy udziale miejskiego powiernictwa finansowego typu non-profit. W górnej części znajduje się miejsce przeznaczone do zgromadzeń, wystawiania sztuki i wydarzeń kulturalnych, natomiast dolny, zagrożony powodziąmi poziom jest skupiony na naturze, swobodnie rosną tam łatwo odnawialne, rodzime gatunki roślin.

Bezpieczeństwo

Ekspansji miast towarzyszy wiele negatywnych zjawisk społecznych związanych z nierównomiernym rozwojem poszczególnych obszarów, silnymi kontrastami ekonomicznymi. Na tle rozbudowywanych dzielnic biurowych czy mieszkaniowych jeszcze bardziej jaskrawe stają się problemy wykluczenia społecznego, bezrobocia, ubóstwa, a wreszcie przestępczości. Problematyka bezpieczeństwa przestrzeni miejskiej w ujęciu architektonicznym i urbanistycznym została przedstawiona w pracy zbiorowej pod redakcją Andrzeja Wyżykowskiego (2004) oraz w opracowaniu autorstwa Bartosza Czarneckiego i Waldemara Siemińskiego (2004). Autorzy szeroko analizują wpływ kształtowania miejskiej przestrzeni publicznej na poziom bezpieczeństwa jej użytkowników oraz możliwości ograniczenia zagrożenia przestępczością, wypadków w ruchu drogowym i pieszym poprzez rozwiązania przestrzenne. Przeciwdziałanie zagrożeniom jest możliwe przy zastosowaniu odpowiednich rozwiązań projektowych, w szczególności dotyczących rozplanowania układu ciągów komunikacyjnych i oświetlenia, oraz odpowiedniego wyposażenia przestrzeni, np. odpornych na akty wandalizmu elementów małej architektury, antypoślizgowych nawierzchni czy barier zabezpieczających przed wbieganiem na jezdnię. Jak głosi jedno z haseł londyńskiego centrum badawczego Design Against Crime: „Od projektantów należy wymagać o wiele większej kreatywności niż od przestępców” (Design Against Crime 2003).

42

Ze względu na potrzebę zapewnienia użytkownikom przestrzeni miejskich bezpieczeństwa przeznaczają się coraz większe środki finansowe na działania mające na celu kontrolę porządku. Kinga Racoń-Leja w pracy *Przestrzeń publiczna zagrożona* (2007: 217) zauważa, że monitoring i stała ochrona miejsc masowo uczęszczanych stają się warunkiem ich funkcjonowania. Kosztem tych działań jest niestety także ograniczenie swobody użytkowania kontrolowanych obszarów. O specyficznym klimacie placów czy deptaków często decydują spontaniczne wydarzenia, które mają tam miejsce, jednak interwencje służb ochrony, skierowane np. przeciwko ulicznym muzykom czy grupom performerów, mogą osłabić społeczną rolę miejsc publicznych.

Warto także poruszyć problem kontrowersyjnej formy kształtowania przestrzeni miasta jaką jest graffiti, traktowane niekiedy jako działalność artystyczna czy przejaw nowoczesnej kultury. Najczęściej jednak powstaje bez zgody właściciela obiektu i jest karane jako akt wandalizmu. Tą formą kreacji zajmowali się m.in. uznani nowojorscy artyści – Jean-Michel Basquiat i Keith Haring. Graffiti potrafi niejednokrotnie ożywić zdegradowaną przestrzeń miasta, ubarwiając rozległe

powierzchnie murów na terenach przemysłowych czy mieszkaniowych. Powoli zdają się to zauważać także i władze miast, na przykład Krakowa, gdzie w ramach obchodów jubileuszu 750-lecia Lokacji Miasta powstał największy w Polsce mural graffiti „Silva rerum”, czy Łodzi, gdzie przy okazji akcji „Kolorowa tolerancja” zrodził się pomysł namalowania ogromnego muralu na ślepej ścianie kamienicy przy ulicy Piotrkowskiej.

Podsumowanie

Jedną z głównych doktryn przyjmowanych przez władze zarówno państwowe, jak i samorządowe jest dążenie do zrównoważonego rozwoju. Mimo tego problemem przeważającej większości miast jest utrzymanie równowagi między rozwojem gospodarczym a społecznym przy jednoczesnym zachowaniu ładu przestrzennego i przyrodniczego. Przestrzenie publiczne stanowią odbicie każdego z wymienionych aspektów rozwoju, one też tworzą wizerunek i tożsamość miasta, dlatego kształtowanie zrównoważonego miasta wymaga nieustannej troski o każdy rodzaj miejsca, będącego społecznym dobrem. Przedstawione w niniejszej pracy przykłady pokazują, że kołem zamachowym współczesnych metropolii mogą być obszary wcześniej anonimowe lub kojarzone pejoratywnie.

Warto podkreślić, że warunkiem harmonijnego funkcjonowania przestrzeni miejskich nie są indywidualne działania władz publicznych, inwestorów, projektantów czy mieszkańców, lecz ich skuteczne współdziałanie. Wspólne podejmowanie decyzji dotyczących kształtowanych miejsc wymaga od przedstawicieli samorządów, architektów czy urbanistów umiejętności mediacyjnych i doradczych, od społeczności lokalnych – zaangażowania, od środowisk opiniotwórczych – odpowiedzialnych postaw, od przedsiębiorców – szacunku dla wartości kulturowych. Ma miejsce zjawisko synergii, aranżacja przestrzeni tworzy ramy dla zróżnicowanych aktywności, a inicjowanie akcji kulturalnych czy społecznych również wywiera wpływ na wygląd miasta.

Bibliografia

- Czarnecki, Bartosz; Siemiński, Waldemar (2004), *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa: Difin.
 Dominiak, Piotr; Lipiec, Jacek; Zawadzka, Ludmiła (2003), *System zarządzania złożonym przedsięwzięciem na przykładzie Igrzysk Olimpijskich w Barcelonie*, [w:]

- Inżynieria zarządzania przedsięwzięciami, Gdańsk: Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, s. 75-90.
- Drapella-Hermansdorfer, Alina (1997), *Nowa estetyka w architekturze krajobrazu i jej wrocławskie odzwierciedlenie*, [w:] *Sztuka ogrodów w krajobrazie miasta*, materiały konferencyjne, Wrocław: Politechnika Wroclawska, Akademia Rolnicza, s. 45-50.
- Heczko-Hyłowa, Ewa (2008), *Reurbanizacja – odnowa śródmieść w zrównoważonym rozwoju zwartych miast*, „Urbanista”, 3, s. 25-27.
- Konieczny, Jacek (2003), *Polubić hutę. Pomysł na rewitalizację Zagłębia Ruhry*, „Autoportret”, 4, s. 14-15.
- Kuc, Sabina (2007), *Techno-kreacja w architekturze krajobrazu*, „Czasopismo Techniczne Politechniki Krakowskiej”, 10, s. 215-217.
- Leszczyński, Grzegorz; Zieliński, Marek; Zmysłony, Piotr (2008), *Wpływ targów na rozwój miasta. Raport z badania*, materiały konferencyjne, Poznań.
- Maja-Jagielnicka, Regina (1999), *Nie tylko dziedzictwo kulturowe*, [w:] *Czynnik kreacji w projektowaniu urbanistycznym*, materiały konferencyjne, Kraków: Politechnika Krakowska, s. 127-130.
- Markowski, Tadeusz (1999), *Zarządzanie rozwojem miast*, Warszawa: PWN.
- Palej, Anna (2004), *Cale miasto placem zabaw*, „Autoportret”, 9, s. 4-7.
- Racoń-Leja, Kinga (1999), *Tworzenie nowych przestrzeni publicznych w krajobrazie współczesnych miast*, [w:] *Czynnik kreacji w projektowaniu urbanistycznym*, materiały konferencyjne, Kraków: Politechnika Krakowska, s. 225-230.
- Racoń-Leja, Kinga (2007), *Przestrzeń publiczna zagrożona*, „Czasopismo Techniczne Politechniki Krakowskiej”, 2-A, s. 215-220.
- Wyżykowski, Andrzej (2004), *Przestrzeń bezpieczna – urbanistyczne i architektoniczne uwarunkowania kształtowania przestrzeni*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.
- Zaniewska, Hanka; Thiel, Marta (2007), *Krajobraz środowiska zamieszkania – w aspekcie zrównoważonego rozwoju*, „Czasopismo Techniczne Politechniki Krakowskiej”, 5-A, s. 186-187.
- <http://www.designagainstcrime.com/index.php?q=introduction> [20 września 2008].

Tomasz Antosiewicz (1981) graduated in Landscape Architecture from Krakow University of Technology. At present he carries out urban analysis at the Spatial Planning Office in the Municipality of Krakow. E-mail: Tomasz.Antosiewicz@um.krakow.pl

Abstract

Although most of the modern cities aim at achieving sustainable development, they struggle trying to keep balance between economic and social development. As a result of continuous transformation, the cities face the necessity of revitalizing and redefining their abandoned districts. Alongside the architectural changes, public urban space, too undergoes transformation. The article discusses

possible threats as well as the opportunities that free market economy creates for land use and for the preservation of the natural environment in cities. There are now more chances to carry out a spectacular urban development project than ever, but time pressure and developers' potential is often a serious limitation to it. The need to protect natural resources and the need to develop commerce and transportation facilities is another challenge that the urban planners have to face. The article focuses on one of the most important tasks in modern urban planning, the task of making streets, squares and parks more visually attractive and it also looks at the ways of strengthening their social and cultural function. The assumption that informs the paper is that the success of every public space development project depends on the cooperation of many partners – designers, local government and members of the local community.